

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

פינות ומעלה מתחייב בה. אפשר להימנע מללבוש בגדים כאלה ולהיפטר ממצוות ציצית. הרמב"ם פסק: "אף על פי שאין אדם מחויב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד לפטור עצמו ממצווה זו; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית, כדי שיקיים מצווה זו".¹ זו מצווה חשובה והמקיים אותה ראוי לשבח, אך אין היא מוחלטת כי אם מותנית. אם אתה לובש בגד ארבע-כנפות, אז אתה חייב לתת בו ציצית. האם לא היה ראוי שמצוות ציצית, המסמלת את כל המצוות, תהיה מוחלטת - ולו לפחות כמו מצוות תפילין?

ויש עוד תופעה חריגה. לאורך הדורות נוצר המנהג לקיים את המצווה בשתי דרכים שונות למדי. האחת היא הטלית, הנלבשת מעל כל הבגדים, ודווקא בשעת התפילה. השנייה היא הטלית-קטן, בגד הציצית, הנלבש מתחת לבגדים העליונים לאורך כל היום. ולא רק שהבגדים שונים בדרך לבישתם, גם הברכות עליהם שונות. על הטלית אנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להתעטף בציצית". ואילו על הטלית-קטן אנו מברכים "אשר קידשנו... על מצוות ציצית". איך קרה שמצווה אחת התפצלה לשני מסלולים?

וכאן הגיע הרב רבינוביץ לתשובה. יש שני סוגים של בגדים. יש בגדים שאנחנו לובשים כדי להקרין דימוי כלפי חוץ. מלך, שופט, חייל, כולם לובשים בגדים המעלימים את הייחודיות הפרטית שלהם ובמקומה מכריזים על תפקיד, על משרה, על דרגה. בגדים כאלה, ומדים בפרט, עלולים להטעות. מלך הלבוש כקבצן לא יזוהה כמלך (לפחות לפני עידן הטלוויזיה, עת נעשו פניהם של ראשי השלטון מוכרים לכול). קבצן הלבוש בגדי מלכות עשוי לזכות בכבוד. שוטר הלבוש כשוטר נושא עמו סמכות ברורה, הילה של כוח, גם אם הוא עצמו חש עצבני ופגיע.

טלית של פנים וטלית של חוץ

טעמה של מצוות ציצית מוכרז במפורש: זוהי תזכורת מתמדת לזהותנו היהודית ולמחויבות שלנו לשמירת המצוות:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתֶם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִת הַכַּנֵּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת, וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת. וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַכְּכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֹא־לְהֵיכֶם (במדבר טו, לז-מ).

כה מרכזית היא מצוות ציצית, שפסוקיה נעשו לפרשייה השלישית בקריאת שמע, הצהרת האמונה היהודית. מרבי ומורי, הרב ד"ר נחום אליעזר רבינוביץ, שמעתי פעם הסבר מאיר עיניים על הקשר המיוחד שבין סמליותה של מצוות ציצית לבין דרכי קיומה.

למצוות הציצית, פתח הרב, אופי הנראה פרדוקסלי. מצד אחד, חכמינו אמרו שהיא שקולה כנגד כל המצוות כולן, שהרי נאמר "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם". מצד שני, אין היא חובה גמורה. רק מי שלבוש בגד עם ארבע

בגדים מסוויים. הם מעין מסכה. הם מסתירים את האדם שבתוכם. כאלה הם הבגדים שאנחנו לובשים בפומבי כשאנו רוצים ליצור רושם מסוים.

אך ישנם גם בגדים אחרים, שאנחנו לובשים בהיותנו לבדנו, ולא־פעם הם מבטאים את טיבנו האמיתי באופן קולע במיוחד. האומן בסדנתו, הסופר אצל שולחנו, הגנן בין וְרָדְיוֹ. הם מתלבשים לא כדי לעשות רושם. במקרים האלה, הבגד לא "עושה את האדם" אלא מותאם למהותו הקיימת.

שני סוגי הציצית מייצגים את שני סוגי הבגדים. כשאנו ניגשים להתפלל אנו מרגישים בלתי־ראויים לעמוד בפני האל הנשגב, ואולי אף כמי שמכזיבים את ציפיותיו. אנו חשים צורך להיראות לפניו נעלים יותר. אנו מתעטפים בטלית, סמלו הגדול של עם ישראל בתפילתו. אנו מעלימים את העצמיות הייחודית שלנו: מתעטפים, כלשון הברכה. אנו כמו אומרים לה': אולי אני רק קבצן, אבל אני לובש גלימת מלכות, הגלימה שלובש זה עידן ועידנים עמך־אהובך ישראל בעומדו לפניך בתפילה. הטלית מסתירה את דמותנו האמיתית ומציגה דמות רצויה לנו יותר – שהרי בתפילה אנו מבקשים מה' שידון אותנו לא על פי מה שהננו אלא על פי מה שרצוננו להיות.

אך כאמור, הסמליות העמוקה של הציצית היא היותה ייצוג למצוות התורה כמכלול, "כָּל מִצְוֹת ה'"; והמצוות נעשות חלק ממה וממי שהננו רק כאשר אנו מקבלים אותן על עצמנו ללא כפייה, ברצוננו החופשי. לכן מצוות ציצית אינה מוחלטת. אנחנו לא צריכים לקיים אותה. אנחנו לא מחויבים לקנות בגד של ארבע כנפות. אנו עושים זאת רק מתוך בחירה. אנחנו מחייבים

את עצמנו. וכך, לכישת הציצית מסמלת את הקבלה החופשית של כל חובות אורח החיים היהודי.

זהו ההיבט הפנימי, האינטימי, האישי־מאוד של האמונה. קבלת המצוות מרצון היא התקדשות לה' ממעמקי הנפש. אין בזה שמץ של פומביות. אין היא נעשית למען מראית העין. היא מה שאנחנו כשאנחנו לבדנו, כשאננו מנסים להרשים איש, כשאננו משתדלים להיראות אחרים ממה שהננו. זוהי מצוות הציצית כטלית־קטן, כבגד הנלכש מתחת לכגדים הנראים כלפי חוץ. עליה אנו מברכים ברכה שונה. כאן איננו "מתעטפים" בציצית, כי הציצית הזאת אינה עטיפה חיצונית. בלובשנו אותה איננו מנסים להעלים את עצמנו בתוך מדים. להפך: אנו מבטאים את המחויבות הפנימית שלנו לדבר ה' אלינו – למכלול מצוותיו. הברכה הראויה כאן היא "על מצוות ציצית", כי לא העטיפה קובעת כאן אלא המציאות, לא השאיפה אלא המהות הקיימת.

כך מייצגת הציצית את כפל פניה של היהדות. מצד אחד, היהדות היא אורח חיים פומבי, קהילתי, שאדם חולק עם רבים אחרים ברחבי התפוצות ובשרשרת הדורות. אנחנו שומרים שבת, חוגגים את המועדים, מקפידים על דיני הכשרות וטהרת המשפחה בדרך שכמעט לא השתנתה זה יובלות על יובלות. אלה הם פניה הפומביים של היהדות, הטלית שלה: האדרת הארונה תרי"ג חוטים של מצוות האל.

אך ישנם גם חיי האמונה הפנימיים שלנו. יש דברים שאנחנו יכולים לומר לאלוהים ואיננו יכולים לאומרם לאיש. הוא מכיר את מחשבותינו, את תקוותינו ואת דאגותינו; הוא מיטיב להכירן אפילו מאיתנו. אנחנו מדברים אליו בחדר הפרטי של נפשנו, והוא

טלית של פנים וטלית של חוץ

מקשיב. שיחה פנימית זאת - פתיחת הלב אל אשר ברא אותנו באהבתו - איננה עניין למפגן פומבי. כמו הטלית-קטן היא נותרת ספונה וצפונה. אך היא פן ממשי של הרוחניות היהודית לא פחות מן הפן החיצוני שלה. שני הסוגים של הטלית מייצגים את שני הממדים של חיי האמונה - הפנים והפנים, הדימוי שאנו מציגים לעולם והדמות החבויה שאנו מראים רק לאלוהים.

סביב שולחן שבת

1. האם אתם מתנהגים אחרת כשאתם יודעים שרואים אתכם?
2. כשאתם לובשים מדים (או בגדים על פי דרישת בית הספר, או בגדי שבת, או בגדים ייצוגיים וכן הלאה), האם אתה מרגישים אחרת מכפי שאתם מרגישים כשאתם לובשים בבית את הבגדים החביבים עליכם?
3. מדוע לפעמים קשה יותר לעשות את הדבר הנכון אם איש לא יידע על כך לעולם?